

Variace €-skepticismu: český vs. dánský případ*

Abstrakt:

Tento příspěvek vychází z aktuální debaty o posunu evropské integrace směrem k tzv. fiskální unii. Fiskální pakt, který byl sjednán a většinou zemí Evropské unie podepsán na počátku roku 2012 ve snaze o stabilizaci společné měny, se stal v poslední době nejkontroverznějším krokem EU. Pakt podepsalo 25 členských zemí, výjimkou byly Spojené království a Česká republika. Autoři si kladou za cíl zjistit důvody odlišných postojů vůči fiskálnímu paktu u vlád dvou zemí, které bývají označovány za představitele euroskeptického proudu – České republiky a Dánska. Po prvotním představení zdrojů a projevů stranického euroskepticismu ve sledovaných případech se text zaměřuje na debaty ohledně postojů politických elit vůči fiskálnímu paktu. Autoři docházejí k závěru, že výrazným motivem pro kladný postoj dánské vlády bylo její momentální předsednictví Radě EU a příznivé podmínky v rámci mezistranických vztahů. V případě české vlády naopak negativní postoj části vládních stran podporuje snaha profilovat se jako aktivní eurokritický subjekt na pravici. V obou případech však spory uvnitř vládních bloků nevedly k narušení koaliční loajality a vykrácení z bloků vláda vs. opozice.

Klíčová slova:

Evropská unie, euroskepticismus, Česká republika, Dánsko, fiskální pakt

Evropská unie zahájila od roku 1999 třetí stádium vytváření institucionálního zázemí hospodářské a měnové unie. V zúčastněných zemích nahradila národní měny společná měna a do roku 2012 se euro stalo platidlem v 17 členských zemí Unie, tři další pak na euro svou národní měnu navázaly. V rámci EU vznikla tzv. eurozóna, skupina zemí, jež svěřily výkon pravomocí v oblasti měnové politiky Evropské centrální bance. Tento výrazný posun evropské integrace, jenž má v novém oběživu i symbolické vyjádření, podnítil kritiku jak stávajícího směřování integračního procesu, tak i samotného institucionálního nastavení a rozdělení kompetencí. Dluhová krize, která po roce 2009 zasáhla některé ze států eurozóny a ohrozila stabilitu jednotné měny, podnítila nové úvahy o reformě mechanismů řízení měnové politiky. Zejména vytvoření „evropského stabilizačního mechanismu“, tzv. eurovalu, otevřelo debaty o hranici mezi nezbytnou solidaritou a morálním hazardem (Meguy 2010; Micossi et al. 2011).

* Text vznikl v rámci projektu IGA VŠE F2/8/2012 „Konfliktní integrace: reakce národních parlamentů a politických stran na konkurenční vize Evropské unie“.

Toto opatření, jež bývá označováno za vykročení směrem k fiskálnímu federalismu, se ukázalo být stejně významné, ne-li významnější, jako bylo svého času přijetí Maastrichtské smlouvy. A stejně jako Maastrichtská smlouva, jež dala vzniknout Evropské unii, i současné debaty o dalším směřování Unie přizívají půdu pro různosměrné názory a postoje vlád členských států. Za dvě desetiletí, která od formálního vzniku EU uplynula, se výrazně proměnilo složení bloku: namísto socioekonomicky poměrně vyrovnaného uskupení 12 zemí je na konci roku 2012 EU skupinou 27 států, jejichž hospodářské, sociální a především vnitropolitické charakteristiky vykazují značné rozdíly. Přeskupily se také „euroskeptické“ koalice; mezi kritiky se zařadily některé nové členské státy, „tradiční“ euroskeptici se pak ve srovnání s nimi posunuli blíže střednímu proudu (Taggart, Szczerbak 2004; Raunio 2007).

Tento text se zaměřuje na postoje dvou členských zemí, které jsou považovány za tradičního a nového představitele euroskepticismu, Dánsko a Českou republiku. Ve vztahu ke společné měně v současné době veřejnost obou zemí vykazuje nadprůměrně negativní postoj.¹ Pozice těchto států v rámci projektu hospodářské a měnové unie se však liší: Dánsko si v minulosti vyjednalo výjimku z členství v měnové unii, ČR se při svém vstupu do EU k zavedení eura zavázala. V současné době je však podstatná část české politické reprezentace proti vstupu do eurozóny, naproti tomu dánská vláda zaujala kladné stanovisko k tzv. fiskálnímu paktu, jenž má pomoci zemím eurozóny překonat stávající krizi a omezit riziko vypuknutí krizí nových.

Cílem tohoto příspěvku je přiblížit zdroje těchto rozdílných postojů. Jde nám o to postihnout, jakým způsobem se politická reprezentace rozhoduje, především zda se vnitropolitická diskuse vede po linii odlišných přístupů k projektu evropské integrace, nebo zda spíše převládá konflikt vláda vs. opozice.

Nebudeme se zde věnovat diskusi o konceptu euroskepticismu ani jeho typologii coby politického fenoménu. Tato otázka je pro naše potřeby dostatečně zpracována, přičemž se ztotožňujeme s přístupem, který zdroj euroskepticismu spatřuje především ve struktuře stranického systému (Harmsen, Spiering 2004; Taggart, Szczerbak 2008a; 2008b; Topaloff 2012). Je však třeba brát v potaz, že tato struktura je dynamická a jedním z faktorů dynamiky je právě potřeba vypořádávat se s podněty přicházejícími do domácí politiky z evropské úrovně. „Evropeizace“ národních stranických systémů, jíž se v posledních letech dostává přinejmenším stejné pozornosti jako vlivu národních politických stran na proces evropské integrace (viz např. Poguntke et al. 2007; Almeida 2012), je s celou problematikou neodmyslitelně spojena. Příspěvek svým zaměřením spíše vstupuje do debaty o vlivu evropské integrace na strukturaci stranických systémů

¹ Proti euru se v průzkumu Eurobarometer v květnu 2012 celkově vyslovilo v průměru 40 % respondentů ze všech zemí EU, avšak v ČR i Dánsku to bylo kolem 70 % (Eurobarometer 2012).

(viz např. Linek, Pecháček 2008), kdy někteří autoři dokonce hovoří o „evropské konfliktní linii“ (Hloušek, Kopeček 2004: 46).

Struktura textu je následující: první oddíl rozebírá postoje dánských a českých stran vůči evropské integraci, přičemž se zde soustředíme na zlomové okamžiky v procesu integrace, na nichž se euroskeptické postoje profilyovaly. Druhá část se soustředí na debatu ohledně fiskálního paktu v námi sledovaných zemích, které zasazuje do vnitropolitického kontextu vztahů mezi vládními stranami a mezi vládou a opozicí.

1. Kořeny a projevy dánského a českého euroskepticismu

1.1 Dánský euroskepticismus

Dánsko se obvykle ve spojení s evropskou integrací řadí k typickým představitelům euroskeptické větve. Toto stereotypní vnímání je však poněkud paradoxní, vezmeme-li v úvahu vývoj veřejného mínění: podíl Dánek a Dánů, kteří se domnívají, že členství jejich země v Unii je prospěšné, vykazuje stoupající tendenci a v roce 1990 překročil 50% hranici (Eurobarometer 2012). Z dlouhodobého hlediska se dokonce podpora členství v Unii pohybuje nad průměrem celé sedmadvacátky.

Nálepku euroskeptického člena si Dánsko vysloužilo především kvůli dvěma zamítavým referendům² a čtyřem výjimkám³ ze Smlouvy o EU. Do současné doby se konalo v Dánsku šest referend, ve kterých se voliči měli vyjádřit k otázkám spojených s evropskou integrací. První „ne“ vyjádřili voliči v roce 1992 při referendu o Maastrichtské smlouvě, podruhé se v roce 2000 vyslovili proti přijetí společné měny.⁴

V případě Dánska je možné pozorovat zajímavý paradox: spokojenost občanů s členstvím sice stabilně stoupá, ale skepticismus veřejnosti vůči užší politické spolupráci v rámci Unie je stále silný (Raunio 2007: 192). Veřejný euroskepticismus však není coby politické téma nijak silně zakotven v programovém vybavení

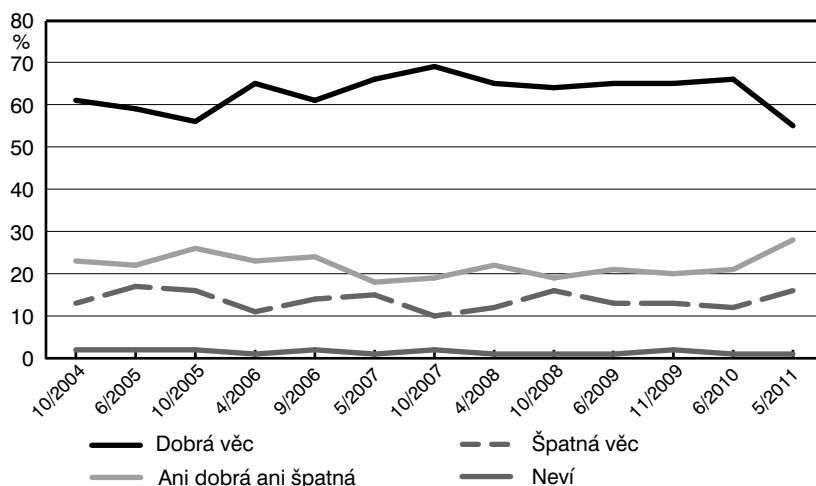
² Referendum je jedním z důležitých prvků rozhodovacího procesu dánského politického systému. Z právního hlediska se může vyspat v případě, že dochází k přesunu pravomocí ve prospěch nadnárodních struktur. Přesun pravomocí na nadnárodní organizace může odsouhlasit jednokomorový parlament kvalifikovanou pětišestinovou většinou, pokud tato chybí, k vypsání referenda stačí souhlas jedné třetiny zákonodárců (Knudsen 2008: 155). V praxi se však politická reprezentace několikrát uchýlila k lidovému hlasování i za situace, kdy to nebylo ústavně nutné.

³ Výjimky se týkají: 1. třetího stádia hospodářské a měnové unie, tedy společné měny, 2. budování společné bezpečnostní a obranné politiky, 3. agendy justice a vnitřních záležitostí a 4. institutu evropského občanství.

⁴ Za třetí „ne“ bychom mohli označit lidové hlasování v Grónsku, jež je autonomní součástí Dánska, z roku 1982, ve kterém grónští voliči rozhodli o svém vystoupení z ES (Knudsen 2008).

hlavních politických stran, které jsou naladěny v zásadě proevropsky. V parlamentu se etablovalo pouze několik menších stran krajní pravice nebo radikální levice, které se staví k projektu Evropské unie vysloveně odmítavě.

Graf 1: Vývoj postojů dánské veřejnosti vůči členství země v EU, 2004–2011

Pramen: Eurobarometer.

Poznámka: Jde o podíly odpovědí na otázku „Obecně soudíte, že členství země v EU je...?“

V současném dánském parlamentu lze hovořit o čtyřech euroskepticky orientovaných subjektech. Za nejradikálnější, avšak voličsky relativně slabé,⁵ lze označit radikálně levicové uskupení Jednotná kandidátka – Rudo-zelení (Enhedslisten – De rød-grønne). Jedná se o formaci, která jako jediná parlamentní strana dodnes požaduje vystoupení Dánska z EU, kterou považuje za „agenta tržních sil, který vykořisťuje východní Evropu a rozvojové země“ (Kopeček 2005: 220). Tato strana je důležitým partnerem (nikoliv však koaličním) současné menšinové vlády. Rudo-zelení jsou jediní zastánci „tvrdého“ euroskepticismu v národním parlamentu, ostatní tři strany spadají spíše do kategorie „měkkého“ euroskepticismu (Knudsen 2008).

⁵ V posledních parlamentních volbách v roce 2011 získala 6,7 % hlasů a 12 poslaneckých mandátů.

První z nich je krajně pravicová Dánská lidová strana (Dansk Folkeparti, DF). DF obvykle ve volbách obsazuje třetí místo.⁶ Jejím hlavním tématem je boj proti přistěhovalectví, které podle ní ohrožuje dánskou kulturu a identitu. Z nacionalistické rétoriky také vyplývá její přístup k unijní politice, která údajně „ohrožuje státní suverenitu a národní nezávislost“ (Dočekalová 2008). Od roku 2001 byla DF deset let na půdě parlamentu neformálním partnerem středo-pravicové vlády, v červnu roku 2011 výrazně přispěla k tomu, že se vláda rozhodla dočasně obnovit kontroly na hraničních přechodech (Euractiv 2011a).

Další z tradičně euroskeptických stran je levicová Socialistická lidová strana (Socialistik Folkeparti, SF). V době vstupu Dánska do Unie vystupovala striktně proti členství, v 90. letech, kdy se aktivně podílela na dojednání výjimek z Maastrichtské smlouvy, však tento postoj zmírnila. Dnes odmítá přijetí společné měny a federalizaci Evropy (Raunio 2007: 196). Strana je součástí současné levicové vládní koalice.

Poslední, nejmladší a volebně nejslabší euroskeptickou stranou je Liberální aliance (Liberal Alliance, LA). Vznikla teprve v roce 2007 a profiluje se jako výrazný zastánce ekonomického liberalismu, který jakoukoliv regulaci, ať už z národní, nebo nadnárodní úrovně, vnímá negativně.

Výraznou charakteristikou dánského stranického systému s ohledem na evropskou dimenzi je jeho dualita. Voličské preference se znatelně liší při volbě do národního parlamentu a při rozhodování o evropských záležitostech formou referend či voleb do Evropského parlamentu. Dobrou ilustrací tohoto jevu byly parlamentní volby v roce 2001, které vyhráli pravicoví liberálové a konzervativci, jejichž program je evropské integraci tradičně velmi nakloněn. Několik měsíců před těmito volbami přitom Dánové v referendu rozhodli, že trvají na své výjimce z třetí fáze hospodářské a měnové unie. Navíc při volbách do EP v roce 1999 odevzdali voliči téměř 40 % hlasů euroskeptickým stranám (Kopeček 2005: 214; Knudsen 2008: 157). Z tohoto oddělování evropské a národní politiky také pramení poměrně slabá pozice euroskeptických stran v dánském parlamentu. Voličskému chování se postupně přizpůsobil také stranický systém, který se vyprofiloval do paralelní, duální podoby. Pro hlasování týkající se EU vznikla dvě monotematická hnutí, která nikdy nekandidují v národních volbách.

V souvislosti se vstupem do EU vzniklo Lidové hnutí proti Evropským společenstvím (dnes proti Evropské unii). Hnutí získalo hned v prvních volbách do EP druhý nejvyšší počet hlasů (po sociálních demokratech) (Havlík 2004). Základna aktivistů přitom byla velmi rozličná: skládala se z krajně levicových, nacionalistických, pacifistických i protiněmecky orientovaných skupin. Hnutí, alespoň zpočátku, propagovalo striktní neúčast země v evropském integračním procesu a obhajovalo regionální spolupráci se skandinávskými sousedy. Poté, co

⁶ Ve volbách roku 2011 obhájila toto místo s 12,7 % hlasů a ziskem 22 poslaneckých mandátů.

v roce 1992 voliči odmítli ratifikaci Maastrichtské smlouvy, se odstěpil proud, jehož hlavním cílem bylo zabránit vyjednání výjimek a následnému opakování referenda. Tato formace s názvem Červnové hnutí paradoxně časem zaujala mírnější postoj než mateřská základna: nezavrhovala totiž účast Dánska v Unii jako takovou. Obě uskupení v evropských volbách získávala v součtu kolem čtvrtiny hlasů, avšak s tím, jak se zmírňovala euroskeptická nálada obyvatel, se jejich volební výsledky postupně zhoršovaly (Raunio 2007: 195–196). Mezi poslanci EP má nyní Hnutí proti EU pouze jediného zástupce, druhá formace žádného.

Druhým důkazem rozpojení domácí a evropské politiky je fakt, že rozhodování dánské populace bylo historicky často v rozporu s postoji stran, když až polovina dánských voličů hlasovala v uplynulých referendech v rozporu s doporučeními dvou třetin parlamentních stran (Sorensen 2004: 4). V roce 1972 Dánové rozhodovali o vstupu do Evropských společenství (ES). Tehdy vládnoucí sociální demokracie nebyla v otázce vstupu vnitřně zcela jednotná. Silným argumentem pro byla vidina rozšíření trhu pro dánský export a posilování politiky zaměstnanosti. Naproti tomu stála obava z přílivu levné pracovní síly, která by nabourala fungování sociálního státu. I přes tyto pochybnosti však sociální demokraté, stejně jako všechny ostatní významné parlamentní strany (Liberálové, Konzervativní liberální strana a Radikálně liberální strana), členství upřednostňovaly. Ačkoliv byla kampaň velmi napínavá (týden před hlasováním členství v ES odmítli Norové), zvítězila v očích Dánů pragmatická úvaha akcentující ekonomické výhody před euroskeptiky propagovanou hrozbou ztráty národní identity (Knudsen 2008: 156). Dánové zapojení státu do ES odsouhlasili, ale více než třetina hlasů byla proti. To zároveň znamená, že stejné procento občanů se neztotožnilo s hlavním názorovým proudem své politické elity. Dánsko se zařadilo po bok stávajících členů čistě z ekonomických důvodů, především kvůli vývozu zemědělských produktů do nově přístupující Velké Británie (Sorensen 2001: 12).

Ještě výrazněji se nesoulad mezi výzvami stran a hlasováním voličů projevil v průběhu kampaně týkající se Maastrichtské smlouvy. Většina politické reprezentace napříč spektrem tuto dohodu otevřeně podporovala. V sociální demokracii byla potlačena skeptická větev a ostatní pravicová uskupení se stavěla taktéž do pozice stoupenců nové pilířové struktury EU. Parlament nakonec smlouvu schválil většinou 130 poslanců (ze 179), to však nestačilo na požadované pětišestinové kvórum a muselo se konat referendum. Euroskeptici tentokrát slavili triumf, neboť polarizovaná veřejnost těsnou většinou 50,7 % zvolila „ne“. Na základě širokého parlamentního konsensu poté vznikl tzv. národní kompromis, který definoval čtyři oblasti, ve kterých se Dánsko nezúčastní integračního procesu, známé opt-outy (Sršeň 2011: 62–72).

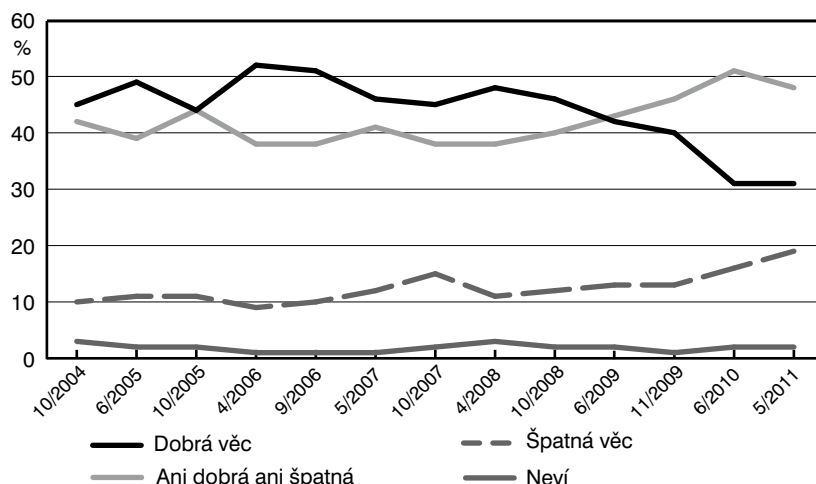
Posledním významným referendem, a prozatím i posledním v řadě, bylo hlasování o zrušení výjimky z měnové unie v roce 2000. Ačkoliv průzkum voličských preferencí předpovídal kladný výsledek (FT 2000), občané (53 % hlasů)

se rozhodli ponechat si i nadále dánskou korunu. I v tomto případě vystupovala stranická elita jednotně, když se snažila přesvědčit o výhodnosti přechodu na euro.

1.2 Český euroskepticismus

Na rozdíl od Dánska, kde se podpora členství v EU ze strany veřejnosti dlouhodobě a stabilně drží na relativně vysoké úrovni, je česká veřejnost o poznání více skeptická a ve svých postojích navíc značně kolísavá (viz graf 2).

Graf 2: Vývoj postojů české veřejnosti vůči členství země v EU, 2004–2011

Pramen: Eurobarometer.

Poznámka: Jde o podíly odpovědí na otázku „Obecně soudíte, že členství země v EU je...?“

To může působit paradoxně, protože politické strany byly vůči zapojení ČR do evropské integrace vždy spíše vstřícné. Z hlavních parlamentních stran, které mají potenciál vstupovat do vládních koalic (z tohoto hlediska je třeba prozatím vyloučit KSČM), se do pozice kritika prohlubování evropské integrace staví pouze ODS, i když tak činí poměrně nejednotně a především pod vlivem jejího zakladatele Václava Klause (Hanley 2008). Vnitrostranické pnutí v době schvalování Lisabonské smlouvy bylo výmluvným důkazem nejednotnosti přístupu občanských demokratů k této věci (Kratochvíl, Braun 2009; Marek, Baun 2011: 126).

S výjimkou ODS, která se vůči evropské integraci začala výrazněji programově vymezovat přibližně od r. 1998, přičemž kladla důraz na preferenci „Evropy národů“, se ostatní strany ve svých programech této problematice buď výslovně nevěnovaly, nebo ji téměř nekriticky – zejména před vstupem ČR do EU – považovaly za nespornou. Strany vlády odpovědné za vyjednání vstupních podmínek (ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU) před referendem o vstupu v r. 2003 vyzvaly voliče ke kladnému stanovisku bez výhrad. Rezervovaná podpora zazněla z úst představitelů ODS, ovšem někteří její prominentní členové vyjádřili osobní negativní stanovisko. KSČM naopak vstup nepodpořila, ale nevyzvala ani k jeho odmítnutí, přičemž někteří její čelní představitelé se jednoznačně vyslovili pro vstup (viz Dürr, Marek, Šaradín 2004). Účast v referendu nebyla příliš vysoká (55,21 % oprávněných voličů), avšak souhlas 77,33 % zúčastněných voličů (ČSÚ 2003) jednoznačně potvrzoval kladný postoj české veřejnosti vůči zapojení do EU.

Výrazněji se postoje k evropské integraci polarizovaly až po vstupu ČR do EU. Při hlasování o Lisabonské smlouvě v Poslanecké sněmovně v únoru 2009 byl proti celý poslanecký klub KSČM (resp. 26 z 29 poslanců bylo výslovně proti, dva se zdrželi, jedna poslankyně absentovala) a přibližně polovina poslanců ODS (proti 37, pro 33, devět se zdrželo). Pro byli všichni poslanci ODS, kteří byli v té době zároveň členy vlády (Topolánek, Nečas, Pospíšil, Říman, Gandalovič, Langer), proti hlasovali naopak někteří vlivní poslanci této strany (např. Němcová, Benda, Vidím) (viz hlasování č. 11 na 48. schůzi PS PČR, 18. února 2009). Projevil se tak konflikt mezi stranou ve vládě a stranou v parlamentu, kdy vláda byla odpovědná za připojení českého podpisu pod Lisabonskou smlouvu a měla tedy zájem na úspěchu ratifikace. V té době byla navíc ODS v rámci Evropského parlamentu ještě součástí frakce Evropské lidové strany, která přijetí Lisabonské smlouvy prosazovala.

Nový impuls „europofilaci“ dalo stranám členství ve frakcích Evropského parlamentu. ČSSD a KDU-ČSL se připojily do hlavních proevropských frakcí, ODS po prvotní zkušenosti ve skupině Evropské lidové strany iniciovala po volbách do Evropského parlamentu roku 2009 vznik nové, eurokritické frakce Evropští konzervativci a reformisté (Marek, Baun 2011: 112–115). KSČM se včlenila do skupiny Evropské sjednocené levice, jež je vůči stávající podobě evropské integrace výrazně kritická (Hudson 2012). Tedy zatímco ODS se stala aktivním hráčem při formování eurokritické frakce v Evropském parlamentu, KSČM se kritikem stavu a směřování EU stala spíše až pod vlivem začlenění do evropské frakce.

Euroskepticismus KSČM lze považovat za kritiku charakteru evropské integrace, nikoliv za kritiku integrace jako takové. Komunisté, kteří vycházejí z ideologie kladoucí důraz na internacionalismus, sice mohou tímto postojem působit ambivalentně (viz např. Havlík 2006: 72; Linek, Pecháček 2008: 60–61), avšak při bližším rozboru je jejich pozice konzistentní: odpor vůči společné obranné politice vychází z hodnoty pacifismu, mnohé aktivity Unie v zahraničí navíc hodnotí

jako projevy imperialismu; ve vztahu k měnové a fiskální politice pak v souladu se svými evropskými radikálně levicovými partnery kritizuje převahu neoliberalních východisek těchto politik (Hudson 2012). S ohledem na to, že KSČM dosud neměla možnost stát se vládní stranou, resp. stranou, která by spoluurčovala českou pozici vůči EU, se zde nebudeme povahou euroskepticismu této strany více zabývat. Klíčovým euroskeptickým aktérem české stranické politiky je totiž ODS.

Identifikace zdrojů euroskepticismu u ODS není bezrozporná. Na jedné straně stojí myšlenkový vliv autority Václava Klause coby zakladatele strany, který zastával postoj blízký britským konzervativcům, tj. důraz na národní suverenitu a odpor vůči prohlubování integrace směrem k federalismu. Jako další zdroj je možné uvést mezistranickou soutěž. Navzdory tomu, že voliči ODS jsou převážně proevropská a v referendu o vstupu ČR do EU většinou hlasovali pro vstup (Marek, Baun 2011: 39), kritizovali představitelé ODS zejména podmínky, které pro vstup země do Unie vyjednala vláda pod vedením svého hlavního rivala ČSSD. Byla to sice vláda Václava Klause, která podala formální přihlášku do EU, avšak přístupový proces byl následně v rukou vlád bez přítomnosti ODS, pro kterou se tak vstup do Unie stal politickým tématem, na kterém se mohla profilovat jako opoziční strana. Vrcholem této fáze programové profilace bylo publikování „Manifestu českého eurorealismu“ z dubna roku 2001 (Zahrádil et al. 2001). Změna role od opozice k vládní straně pak uvnitř ODS obnovila pnutí, které bylo zjevné za vlády Mírka Topolánka. Je však otázkou, do jaké míry šlo o pnutí ideové, a do jaké míry se zejména spor ohledně ratifikace Lisabonské smlouvy nestal spíše zástupným konfliktem v rámci vnitrostranického mocenského boje.⁷ V každém případě se problematika evropské integrace jako vnitrostranicky štěpící politické téma u ODS z českých stran projevuje neviditelněji.

Stejně jako u KSČM, i u ODS může na první pohled euroskeptický postoj působit ambivalentně. Strana se na jedné straně hlásí k ekonomickému liberalismu (a v tomto ohledu plně podporuje další odstraňování bariér mezi ekonomikami jednotlivých členských států), na straně druhé však nechce, aby omezování překážek v pohybu ekonomických zdrojů a komodit doprovázelo rušení hranic suverenity národních států. Konzervativní postoj se projevuje rovněž vůči institucionální struktuře Unie, kdy jakýmkoliv posunům směrem k jejímu bujení a posilování kompetencí unijních orgánů strana vzdoruje. Nepříjemné je pro ni rovněž posilování společné zahraniční a bezpečnostní politiky, pokud by mělo být doprovázeno oslabováním vztahů s USA (Zahrádil et al. 2001). V ekonomické oblasti pak ODS považuje společnou měnu za ryze politický projekt, který může být pro ČR přínosný, avšak případné zavedení eura by mělo být podmíněno souhlasem občanů v referendu.

⁷ Tomu by nasvědčovala skutečnost, že výrazně eurokritické subjekty jako Svobodní či Libertas, zakladané anebo podporované osobami z okruhu ODS, nezískaly větší podporu voličů a ani se jim nepodařilo vybudovat silnou členskou základnu.

Zásadní nesouhlas však autoři Manifestu českého eurorealismu vyslovili vůči případné fiskální unii, „tedy sjednocování daňových, sociálních penzijních atd. systémů, jako další krok k federálnímu státu“ (Zahradil et al. 2001: 10). Vedle implicitního odporu proti federalismu se zde připojuje další argument, kterým je obava z možné ztráty komparativní výhody české ekonomiky vůči zemím „s extenzivními sociálními systémy, vysokými daněmi, vysokou cenou práce a nepřímými mzdovými náklady“ (tamtéž). Výhrady jsou tedy jak ideologické (odpor vůči federalismu jako principu), tak pragmatické (možná ztráta momentálních ekonomických výhod).

Pro český euroskepticismus je příznačné, že dosud nebyl podroben zkoušce lidového hlasování. Jediné referendum – to o vstupu do Unie z června 2003 – ukázalo, že voliči téměř všech parlamentních stran výraznou většinou vstup podporovali (např. u voličů ODS to bylo 86 %, více než tomu bylo u voličů ČSSD). Jedinou výjimku představovali voliči KSČM, jichž se pro vstup do Unie vyjádřilo pouze 37 % (Dürr, Marek, Šaradín 2004: 40). Rozhodování o vstupu však nelze srovnávat s případným rozhodováním o ratifikaci změn zakládacích smluv. Je však otázkou, zda česká politická reprezentace bude v budoucnu ochotná taková referenda uspořádat. Český právní řád požadavek vypsát všelidové hlasování nestanovuje, ústava pouze požaduje při parlamentním souhlasu s ratifikací smluv, jimiž dochází k přenosu pravomocí orgánů ČR na mezinárodní organizaci nebo instituci, souhlas ústavní většiny (tedy tří pětín všech poslanců a tří pětín přítomných senátorů). Dalším aktérem, který do ratifikace takových smluv může vstoupit, je Ústavní soud, jenž má pravomoc posuzovat soulad smlouvy tohoto typu, a to ještě před její ratifikací, s ústavním pořádkem. Možnost vypsání referenda ústava sice připouští, nicméně musí být vypsáno s oporou ve zvláštním ústavním zákonu.

V tomto směru je zajímavý postoj ODS, která na rozdíl od svého obecného odporu vůči přímé demokracii a institutu referenda do koaliční smlouvy z roku 2010 prosadila ustanovení, podle kterého: „V případě zásadních institucionálních změn Evropské unie vyžadující úpravu primárního práva bude přesun dalších pravomocí z České republiky na EU potvrzován referendem.“ (Vláda ČR 2010). Jak se však ukáže dále, ani takto jasná formulace není jednoznačným vodítkem pro další kroky relevantních aktérů.

2. Reakce na €-krizi: směrem k fiskální unii?

Propojení měnové unie s unií rozpočtovou se v souvislosti s krizemi veřejných financí zejména v jižních státech EU (Řecko, Portugalsko, Španělsko a Itálie) podle názoru německé a francouzské vlády stalo přirozeným krokem ve směru „záchrany eura“. Na přelomu let 2011 a 2012 byla na zasedání Evropské rady formulována konečná dohoda členských států EU, a to jak těch, jež jsou sou-

částí eurozóny, tak i zemí, které jednotnou měnu nepoužívají. S ohledem na britské veto změně základních smluv se zástupci vlád dohodly na uzavření zvláštní dohody, pro jejíž vstup v platnost nebude potřeba souhlasu Velké Británie či dalších států, které by změnu smluvního rámce EU mohly komplikovat. Smlouva a stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii, jinak též fiskální (kom)pakt, byla podepsána 2. března 2012. Jedinými členskými zeměmi, které se k podpisu nepřipojily, byly Velká Británie a ČR (Sebag 2012).

2.1 Dánsko: Fiskální unie bez referenda

Na podzim roku 2011 došlo po parlamentních volbách k výměně dánské vlády. Nová premiérka, Helle Thorning-Schmidtová, lídr sociálních demokratů, která mimo jiné v minulosti pracovala v Evropském parlamentu,⁸ posílila proevropský kurs zahraniční politiky. Zrušila například hraniční kontroly zavedené předchozí středo-pravicovou vládou a obnovila post ministra pro evropské záležitosti (Euractiv 2012). Ve svém programovém prohlášení se středo-levicový kabinet, složený ze Sociálních demokratů (Socialdemokraterne, SD), Radikálních liberálů (Det Radikale Venstre, RV) a Socialistické lidové strany (Socialistisk Folkeparti, SF), zavázal k tomu, že se pomocí referenda pokusí zrušit výjimku ze společné obranné politiky. Další výjimka, z agendy justice a vnitřních záležitostí, Dánsku zabraňuje účastnit se jednání o nelegální imigraci, organizovaném zločinu, pašování drog, terorismu atd. Vláda přislíbila, že se tento opt-out pokusí zmírnit (Statsministeriet 2011). Úvahy o zřeknutí se výjimek, které omezují Dánsko v unijních rozhodovacích procesech, ale nejsou nové. V uplynulém desetiletí o nich (především o zrušení výjimky v agendě imigrační politiky) několikrát vedla diskusi středo-pravicová vláda vedená liberály (EIU 2003).

Největší výzvou dánské politiky bylo v poslední době předsednictví Rady EU v první polovině roku 2012. Ačkoliv mezi oficiálními prioritami dánského předsednictví dominovala tradiční ekologická témata,⁹ muselo se předsednictví potýkat v první řadě s pokračující finanční (fiskální a dluhovou) a hospodářskou krizí. Vzhledem k pozici nečlena eurozóny Dánsko v předstihu oznámilo, že se bude v debatách o podobě sblížování hospodářských politik a zpřísnění fiskálních pravidel držet stranou. Dánští představitelé deklarovali, že prioritou číslo jedna jejich předsednictví bude snaha o sjednocení pozic členských i nečlenských států měnové unie vůči navrhovaným řešením dluhové krize (Euractiv 2011b).

⁸ Po dřívějším angažmá vedoucí sekretariátu dánské delegace sociálních demokratů v Evropském parlamentu byla v roce 1999 zvolena europoslankyní.

⁹ Více o prioritách dánského předsednictví zde: <http://um.dk/en/politics-and-diplomacy/denmark-in-the-eu/the-danish-eu-presidency-2012/the-priorities-of-the-danish-eu-presidency/>.

Součástí stávajícího vládního kabinetu je vedle sociálních demokratů také Socialistická lidová strana, která patří k euroskeptickému proudu a vymezuje se vůči sociálním demokratům zleva. Právě této straně se příliš nezamlouval požadavek na vyrovnaný až přebytkový státní rozpočet, jenž by měl být zakotven v dánském právním pořádku (Euractiv 2011b). Požadavek na vyrovnaný rozpočet byl v očích této strany v rozporu s vládní snahou povzbudit skrze výdajovou stranu rozpočtu, zejména státními investicemi do infrastruktury, dánské hospodářství. Premiérka Thorning-Schmidtová však tyto výhrady odmítala s tím, že Dánsko bude schopno oživit národní hospodářství i za předpokladu dodržování přísnějších fiskálních pravidel a právě „zodpovědnější ekonomika vyše finančním trhům signál, že Dánsko se vydává správným směrem“ (Stanners 2011). SF se nakonec přes své námitky rozhodla vládní pozici podpořit, klíčovým tématem ve vztahu k EU pro ni totiž zůstává neúčast země v měnové unii (Phillips 2011). Mechanismy stanovené ve fiskálním paktu, včetně sankcí, jsou totiž uplatnitelné pouze na země, jež používají euro – tedy nikoliv na Dánsko. Dánské přistoupení ke smlouvě je tedy především politickou podporou Evropské unii a jejím snahám o stabilizaci situace v eurozóně.

Současná koaliční vláda je menšinová, vznikla a funguje také díky parlamentní podpoře rudo-zelené aliance, která v duchu svého ostře protievropského programu fiskální pakt striktně odmítla. Argumentovala při tom podobně jako Socialistická lidová strana, když tvrdila, že udržení vyrovnaného rozpočtu omezuje politické rozhodování příštích vlád, které nebudou moci podporovat hospodářský růst cestou vládních výdajů (Stanners 2012b). Odpor těchto stran vůči fiskálnímu paktu tedy v jejich případě nebyl primárně vzdorem vůči prohlubování evropské integrace, ale spíše kritikou obsahu smlouvy.

V samotné vládní koalici vyvolaly diskuse nad přijetím nových rozpočtových pravidel nemalé třenice. Předsedkyně vlády Thorning-Schmidtová projekt fiskální unie od počátku obhajovala, zdůrazňovala především nutnost „obnovit důvěru v euro“: „Abychom podnítli ekonomický růst a vytváření nových pracovních míst, musíme získat euro opět pod naši kontrolu“ (Stanners 2011). Ačkoliv Dánsko neplatí společnou měnou, pro malou otevřenou ekonomiku je stabilita eurozóny klíčová. Premiérku navíc k podpoře projektu mohly vést ryze prestižní důvody spojené s tím, že Dánsko od ledna roku 2012 převzalo předsednictví Rady EU. Dánská vláda nakonec svůj podpis k úmluvě o vytvoření fiskální unie připojila a 31. května 2012 pakt schválil i parlament většinou 80 z celkového počtu 179 poslanců. Výslovně proti bylo pouze 27 poslanců z řad Dánské lidové strany, Rudo-zelené aliance a Liberální aliance.

S ohledem na dřívější praxi konání referend v případě přijímání důležitých smluv zasahujících do národní suverenity je zajímavé, že tentokrát nebylo všelidové hlasování uspořádáno. Dánské ministerstvo spravedlnosti to odůvodnilo tím, že podle právní analýzy reálně nedojde k žádnému přesunu pravomocí. Kriti-

ci z řad euroskeptických parlamentních stran (tři výše zmíněné) s tímto názorem nesouhlasili s tím, že přistoupením ke smlouvě Dánsko ztrácí část ekonomické suverenity, protože národní rozpočty budou kontrolovány nevolenými úředníky Unie. Naopak strany bývalé středo-pravé vlády s dánskou účastí na fiskálním paktu souhlasily (Stanners 2012a).

V souvislosti s „rizikem“ nutnosti vypsání referenda si také Dánsko vyjednalo, že nemusí dohodnutá pravidla fiskální disciplíny implementovat do ústavy, jak navrhovalo Německo. Skutečnost, že Dánsko vše ošetřilo běžným zákonem, má dvojí vysvětlení. Za prvé, pokud by opatření musela být zakotvena v ústavě, vláda by hůře zdůvodňovalo rozhodnutí nevypsát lidové hlasování. Jednoznačně by se v případě novelizace ústavy jednalo o závažnější zásah do národního právního rámce a opozice by mohla vyvíjet větší tlak na vládu, aby o takovém kroku rozhodla veřejnost v referendu. Za druhé, procedura novelizace dánské ústava je velmi náročná: k tomu, aby došlo k ústavní změně, je zapotřebí rozpuštění stávajícího parlamentu, vypsání nových voleb a souhlasu nově ustanoveného parlamentu – a i zde stále existuje riziko nutnosti vypsání referenda (Taylor 2012).

2.2 Česká republika: Fiskální ústava bez Unie

Stejně jako Dánsko, ani ČR dosud nevstoupila do měnové unie, i když v této oblasti nemá vyjednaný opt-out. Nesdílí tedy problémy eurozóny, avšak problematika veřejných financí se stala jednou z priorit programu stávající pravicové vlády. Jedním z úkolů je podle vládního programového prohlášení „Reformovat veřejné finance s cílem zastavit rostoucí veřejný dluh a nastavit parametry rozpočtové politiky tak, abychom v roce 2016 dosáhli vyrovnaných veřejných rozpočtů. (...) Vláda zajistí úkol těmito kroky: 1. Předloží ústavní zákon o rozpočtové kázní a odpovědnosti. 2. Vytvoří Národní rozpočtovou radu, která bude ověřovat výdajové rámce rozpočtu a návrhy ovlivňující rozpočet. Bez vyjádření Rady nebude možné projednat žádný legislativní návrh.“ (Vláda 2010: 3–4). Zmiňovaný návrh ústavního zákona o rozpočtové odpovědnosti vláda skutečně vypracovala a 10. října 2012 předložila Poslanecké sněmovně.

Jak již bylo uvedeno výše, česká vláda fiskální pakt nepodepsala, byť ten neodporuje myšlence reformy veřejných financí vymezené ve vládním prohlášení: je v něm obsažena regulace zadlužování, zejm. požadavek fakticky vyrovnaných či přebytkových rozpočtů spolu s mechanismem sankcí při porušení stanovených limitů rozpočtových schodků a celkového dluhu (viz např. Francová et al. 2012). Při vysvětlování svého postoje premiér Nečas srovnal českou pozici se situací Dánska či Švédska, které si coby země mimo eurozónu a bez větších problémů s financováním svých rozpočtových schodků – podobně jako ČR – mohou

dovolit využívat větší manévrovací prostor (Vláda ČR 2012). Obě skandinávské země však smlouvu podepsaly a již na jaře roku 2012 ratifikovaly.

Další vysvětlení nepodepsání této smlouvy českou vládou se odvíjí od způsobu ratifikace a nastavení rozhodovacích procedur uvnitř fiskálního paktu; vůči meritů dohody (omezení zadlužování veřejných financí) se premiér Nečas neohrazoval. Konečně z vnitropolitického procedurálního hlediska Nečas při svém projevu k poslancům Parlamentu ČR uvedl, že nedostal od vlády k podpisu smlouvy v daném okamžiku mandát: „Rámcová pozice, schválená vládou 18. ledna, jasně říká, že: Cituji: „S ohledem na změnu podmínek pro přijetí EURA v důsledku ratifikace smlouvy se (...) jeví nezbytné, aby byl souhlas s ratifikací této smlouvy vyjádřen v referendu, nebo aby referendem bylo podmíněno pozdější přijetí EURA (...) Bez jasné politické shody na této věci nemůže pověřený zástupce Vlády ČR smlouvu podepsat.““ (PSP 2012). Naopak za úspěch českých vyjednávačů Nečas označil změnu znění článku, který stanovuje podmínky přístupu dalších smluvních stran – napříště může ke smlouvě přistoupit jakýkoliv další stát, aniž by o tom rozhodovaly ostatní země.

Součástí vlády byly v době podpisu smlouvy vedle tradičně eurokritické ODS další dvě strany – proevropská pravicová TOP09 a ideově neukotvená strana Věci veřejné, která sama sebe označovala za středovou. Věci veřejné se nicméně v daných měsících potýkaly s vnitřní krizí, která nakonec vedla k rozštěpení strany a jejímu odchodu do opozice. Vláda nadále udržela podporu části bývalých poslanců Věcí veřejných, sdružených ve straně LIDEM. Jejich zájmy se nicméně soustřeďují především na udržení vlády, i z toho důvodu nejsou ochotni vstupovat s předsedou vlády do přímého konfliktu ohledně např. evropských otázek.

Jiný přístup zaujala TOP09, která se ústy svého předsedy a ministra zahraničí Karla Schwarzenberga vůči premiérovu postupu poměrně ostře vymezila: „Postoj, který zaujal premiér Petr Nečas, poškozujeme Českou republiku (...) Bral se ohled na národněsocialistické křídlo v ODS a tím se poškodily státní zájmy“ (TOP09 2012a).¹⁰ Předseda Schwarzenberg použil i „ekonomizující“ argumenty: „Doufám, (...) že duch svatý naší vládu a premiéra osvítl a vypořádujeme, že si pozlobit instituci, o které jste právě teď mluvil, že jsme odtud dostali 180 miliard korun v posledních letech a my to bereme, jako by to byla samozřejmost, jako bychom na to měli nárok (...) My jsme to dostali darem a teď ještě vyvádíme, jako kdybychom byli Evropskou unií utiskováni. To je, co mě na celém chování poněkud diví.“ (OVM 2012).

¹⁰ Konkrétnější výtku formuloval místopředseda strany odpovědný za zahraniční politiku Marek Ženíšek: „Moc nerozumím tomu, proč premiér vlády rozpočtové odpovědnosti má problém s podpisem dokumentu, jehož jediným cílem je právě ona rozpočtová odpovědnost a odmítá se přihlásit k dokumentu, který pouze hovoří o zacházení s veřejnými financemi přesně tak, jak to máme v programovém prohlášení vlády. Navíc, kritéria popsaná ve smlouvě jsou ještě volnější než ta, která Česká republika dodržuje už nyní.“ (TOP09 2012b).

Spor ohledně podpisu smlouvy se nakonec podařilo převést od obsahové diskuse k debatě ohledně způsobu případné ratifikace. Podle představitelů ODS jde jednoznačně o smlouvu, která přenáší pravomoci na evropskou úroveň, a tedy by měla být schvalována v referendu. TOP09 naproti tomu argumentuje, že k ničemu takovému nedochází a smlouvu stačí ratifikovat za souhlasu parlamentu.¹¹

Není bez zajímavosti, že stejně paradoxní pozici ve vztahu k fiskálnímu paktu jako ODS zastává i opoziční levicová ČSSD, která by mohla mít výhrady k obsahu smlouvy, tj. zejména vůči omezení prostoru vlád deficitním hospodařením stimulovat ekonomiku v době hospodářského propadu. Tento aspekt přijetí fiskálního paktu však sociální demokraté téměř nezohledňují, když kritizují především nesouladné postoje a postupy české vlády s evropským hlavním proudem. Z pozice opoziční strany argumentují, že vláda a především její předseda svým chováním vede ČR na politickou periferii, čímž se ČSSD přibližuje výhradám vládní TOP09.

Přibližování argumentačních pozic však nelze ztotožňovat s chováním stran v okamžiku rozhodování – zde je naopak zjevné, že dělící linie se vede především mezi vládními a opozičními stranami. Dne 9. února 2012 se Poslanecké sněmovně hlasovalo o usnesení, podle kterého sněmovna žádá vládu, „aby se připojila k finanční dohodě Evropské unie a zahájila proces ratifikace“. Usnesení navrhl místopředseda ČSSD Zaorálek, podpořilo jej však pouze 32 poslanců – 30 z ČSSD a dva z KSČM. Z vládních poslanců nebyl pro nikdo, přičemž většina poslanců ODS a tehdy ještě vládních Věcí veřejných byla proti, většina poslanců TOP09 se zdržela, podobně jako většina poslaneckého klubu KSČM (viz hlasování č. 180 na 33. schůzi PS PČR, 9. února 2012).

Závěr

Dva námi rozebrané příklady přístupu k „záchraně eura“ dobře ilustrují některé charakteristiky nakládání s evropskými tématy v domácí politice členských zemí. V obou případech není evropská tematika konfliktním faktorem na úrovni společnosti. V Dánsku rozpojení evropské tematiky od běžného politického provozu dokreslují také výsledky referend často v rozporu s doporučeními stran, případně s výsledky časově blízkých národních voleb (rozhodování o evropských záležitostech je do značné míry autonomní oblastí voličského chování Dánů).

Druhou úrovní, na níž se projevují postoje vůči projektu evropské integrace, je úroveň politických stran. U obou studovaných případů politických systémů se lze setkat se strukturovanými a relativně stabilními systémy politických stran.

¹¹ Podobně argumentuje i opoziční ČSSD, jejíž místopředseda Lubomír Zaorálek tvrdí, že jde o zavádění zcela nových pravomocí, nikoliv přenesení již existujících pravomocí na evropskou úroveň (PSP 2012).

Program kritiky EU je pak přítomen u parlamentních stran jak na levici, tak na pravici. V případě Dánska byla vůči zapojení země do projektu evropské integrace odmítavá spíše levice, v ČR je hlavním eurokritickým hráčem pravicová ODS. V obou případech lze jako hlavní argument vysledovat obhajobu národních zájmů, resp. obavy ze ztráty vnitropolitických specifík. Paradoxně jsou tato háje- ná specifika opačného rázu – v případě Dánska jde o strach z evropského tlaku na demontáž sociálního státu, v případě ČR je naopak patrná nevole k nadnárodní regulaci v ekonomické oblasti.

Zajímavým momentem v nakládání s evropskou agendou národními vládami a politickými elitami se u obou zemí ukázalo být předsednictví Radě EU. ČR byla předsednickou zemí v průběhu ratifikačního procesu Lisabonské smlouvy, což se na vnitropolitické úrovni projevilo konfliktem uvnitř hlavní vládní strany ODS. Část strany, která se přímo na organizaci a výkonu předsednictví podílela (zejména ministři), usilovala o ratifikaci, naopak ti představitelé ODS, kteří nebyli do této agendy zapojeni (velká část poslanců), se postavili proti ratifikaci. Dánsko bylo předsednickou zemí v pololetí, kdy byl podepsán tzv. fiskální pakt a zahájena jeho ratifikace. Hlavní vládní stranou zde byli sociální demokraté, kteří však pod vlivem své nové předsedkyně, jež se již dříve socializovala ve strukturách EU, svůj euroskepticismus značně obrousili. Poměrně rychlá (byť rozhodně ne bezproblémová) ratifikace fiskálního paktu pak svědčí o snaze nepoškodit prestiž dánského předsednictví. K napětí došlo spíše mezi stranami podporujícími vládu, nikoliv uvnitř těchto stran.

V ČR se taktéž – na rozdíl od problémů s ratifikací Lisabonské smlouvy – vnitrostraničká pnutí ohledně podpisu fiskálního paktu neprojevila. ODS je v tomto ohledu jednotná a podporuje stanovisko svého premiéra, který podpis pod fiskální pakt za ČR nepřipojil. Nejednotnost stanovisek se nicméně projevuje na úrovni vlády, kdy zejména koaliční partner TOP09 dává najevo svou nespokojenost s postupem předsedy vlády. Poměrně ostrá rétorika určená veřejnosti však kontrastuje s umírněným vystupováním např. při parlamentním hlasování, kde se TOP09 projevuje jako loajální koaliční partner. Postoj vůči fiskálnímu paktu tedy nedal vzniknout bloku, jenž by narušoval linii vláda vs. opozice.

Odlišné postoje vlád zemí, které bývají označovány za euroskeptické, vůči fiskálnímu paktu tedy pramení především z primárního zájmu dánské vlády nezůstat mimo eurounijní střední proud v době předsednictví této země Radě EU. Mezistraničné vztahy a rozložení sil navíc umožňovaly, aby podpis i ratifikace smlouvy proběhly rychle a bez zásadního dopadu na chod domácí politiky. V ČR naopak zejména za vlády Petra Nečase posílila tendence jeho strany profilovat se jako eurokritický subjekt, což umocňovaly a zastřešovaly i postoje prezidenta Václava Klause, který např. zdržoval ratifikaci Lisabonské smlouvy. Spor mezi stranami vládní koalice, jenž stimuluje soupeření o primát na pravici, však může ještě v tomto volebním období získat na intenzitě.

Literatura:

- 1) ALMEIDA, D. (2012). *The Impact of European Integration on Political Parties. Beyond the Permissive Consensus*. London, New York: Routledge.
- 2) ČSÚ (2003). Referendum o přistoupení České republiky k Evropské unii konané ve dnech 13.–14. 6. 2003 – výsledky za Českou republiku. Dostupné z www.volby.cz/pls/ref2003/re13?xjazyk=CZ [28. 10.2012].
- 3) DOČEKALOVÁ, P. (2008). Dánská lidová strana. Socioweb. Sociologický webzin, 4/2008. Dostupné z www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=328&lst=103.
- 4) DŮRR, J. – MAREK, D. – ŠARADÍN, P. (2004). Europeizace české politické scény – politické strany a referendum o přistoupení k Evropské unii. *Mezinárodní vztahy*, 39: 4, str. 27–49.
- 5) EIU (2003). Denmark politics: EU referendums planned. EIU Views Wire. 23. 10. 2003.
- 6) EURACTIV (2011a). Německo se pustilo do Dánska kvůli plánům na společné hranici. Euractiv, 11. 8. 2011. Dostupné z www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost/clanek/nemecko-se-pustilo-do-danska-kvuli-planum-na-spolecne-hranici-009044 [27. 10. 2012].
- 7) EURACTIV (2011b). Dánské předsednictví si chce při jednání o smlouvě EU zachovat odstup. Euractiv, 19. 12. 2011. Dostupné z www.euractiv.cz/ekonomika-a-euro/clanek/danske-predsednictvi-si-chce-pri-jednani-o-smlouve-eu-zachovat-odstup-009439 [25. 10. 2012].
- 8) EURACTIV (2012). Dánské předsednictví. Euractiv, 7. 5. 2012. Dostupné z www.euractiv.cz/evropske-institute/link-dossier/danske-predsednictvi-000083 [30. 10. 2012].
- 9) EUROBAROMETER (2012). Eurobarometer interactive search system. Dostupné z http://ec.europa.eu/public_opinion/cf/index_en.cfm [10. 9. 2012].
- 10) FT (2000). Sanctions cast doubt on Danish euro plans: Denmark's pro-euro attitudes are being threatened by perceptions that the EU is meddling in Austria's affairs. *Financial Times*, 10. 2. 2000.
- 11) FRANCOVÁ, J. et al. (2012). Komentář k návrhu Smlouvy o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii. *Acta Universitatis Carolinae, Iuridica*, 1, str. 153–183.
- 12) HANLEY, S. (2008). Embracing Europe, Opposing EU-rope? Party-based Euroscepticism in the Czech Republic. In TAGGART, P. – SZCZERBIAK, A. (eds.): *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. Oxford: Oxford University Press, str. 243–262.

- 13) HARMSSEN, R. – SPIERING, M. /eds./ (2004). *Euroscepticism. Party Politics, National Identity and European Integration*. Amsterdam, New York: Rodopi.
- 14) HAVLÍK, V. (2004). Euroskepticismus a volby do Evropského parlamentu 2004. *Global Politics*, 3. 10. 2004. Dostupné z www.globalpolitics.cz/clanky/euroskepticismus-EP-2004 [30. 10. 2012].
- 15) HLOUŠEK, V. – KOPEČEK, L. (2004). *Konfliktní demokracie. Moderní masová politika ve střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita.
- 16) HUDSON, K. (2012). *The New European Left. A Socialism for the Twenty-First Century?* Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- 17) KOPEČEK, L. (2005). Dánsko. In STRMISKA, M. et al.: *Politické strany moderní Evropy: Analýza stranicko-politických systémů*. Praha: Portál, str. 204–223.
- 18) KNUDSEN, A.-Ch. L. (2008). Euroscepticism in Denmark. In TAGGART, P. – SZCZERBIAK, A. (eds.): *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. Oxford: Oxford University Press, str. 152–167.
- 19) KRATOCHVÍL, P. – BRAUN, M. (2009). The Lisbon Treaty and the Czech Republic: Past Imperfect, Future Uncertain. *Journal of Contemporary European Research*, 5: 3, str. 498–504.
- 20) LINEK, L. – PECHÁČEK, Š. (2008). Vliv evropské integrace na politické strany, stranický systém a volební chování v České republice. In MANSFELDOVÁ, Z. – KROUPA, A. (eds.): *Proměny reprezentace zájmů po vstupu do Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství, str. 53–75.
- 21) MAREK, D. – BAUN, M. (2011). *The Czech Republic and the European Union*. London, New York: Routledge.
- 22) MEGUY, S. (2010). How to Limit the Moral Hazard Related to a European Stabilization Mechanism. *Journal of Economic Integration*, 25: 2, str. 252–275.
- 23) MICCOSSI, S. et al. (2011). On the Tasks of the European Stability Mechanism. CEPS Policy Brief, 235. Dostupné z www.ceps.be/ceps/dld/4262/pdf [4. 10. 2012].
- 24) OVM (2012). *Otázky Václava Moravce*, 4. 3. 2012, přepis. Dostupné z www.ods.cz/clanek/944-otazky-vaclava-moravce [4. 9. 2012].
- 25) PHILLIPS, L. (2011). Denmark stuck in EU treaty quagmire. *EUObserver*, 14. 12. 2011. Dostupné z <http://euobserver.com/institutional/114639> [19. 12. 2012].
- 26) POGUNTKE, T. et al. (2007). *The Europeanization of National Political Parties. Power and organizational adaptation*. London, New York: Routledge.

- 27) PSP (2012). Stenozáznam projednávání bodu 75. Informace předsedy vlády o jednání Evropské rady dne 30. 1. 2012, 33. schůze Poslanecké sněmovny. PSP ČR, 9. 2. 2012. Dostupné z www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/033schuz/s033209.htm [19. 11. 2012].
- 28) RAUNIO, T. (2007). Softening but Persistent: Euroscepticism in the Nordic EU Countries. *Acta Politica*, 42: 2–3, str. 191–210.
- 29) REID, T. R. (2000). Denmark Voters Reject Common EU Currency. *The Washington Post*, 29. 9. 2000.
- 30) SEBAG, G. (2012). Fiscal compact: 25 in, Poles satisfied, Czechs and Brits out. *Europolitics*, 31. 1. 2012. Dostupné z www.europolitics.info/europolitics/fiscal-compact-25-in-poles-satisfied-czechs-and-brits-out-art324761-46.html [10.11.2012].
- 31) SORENSEN, C. (2004). Danish and British Popular Euroscepticism Compared: A Sceptical Assasement of the Concept. Copenhagen: Danish Institute for International Studies Working Paper.
- 32) STANNERS, P. (2011). Euro fiscal union splits government. *The Copenhagen Post*, 15. 12. 2011. Dostupné z <http://cphpost.dk/eu/euro-fiscal-union-splits-government> [19.12. 2012].
- 33) STANNERS, P. (2012a). No referendum on joining EU fiscal union. *The Copenhagen Post*, 23. 2. 2012. Dostupné z <http://cphpost.dk/eu/no-referendum-joining-eu-fiscal-union> [19.12. 2012].
- 34) STANNERS, P. (2012b). PM signs fiscal compact treaty. *The Copenhagen Post*, 3. 3. 2012. Dostupné z <http://cphpost.dk/eu/pm-signs-fiscal-compact-treaty> [19. 12. 2012].
- 35) STATSMINISTERIET (2011). Denmark that stands together. *Statsministeriet*. Dostupné z www.stm.dk/multimedia/Regeringsgrundlag_uk_2011.pdf [27.10.2012].
- 36) SRŠEŇ, R. (2011). Aktuální problémy dánské zahraniční politiky: Národní stát vs. Evropská integrace: Specifický přístup Dánského království. *Doktorská disertační práce*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze.
- 37) TAGGART, P. – SZCZERBIAK, A. (2004). Contemporary Euroscepticism in the Party Systems of the European Union Candidate States of Central and Eastern Europe. *European Journal of Political Research*, 43: 1, str. 1–27.
- 38) TAGGART, P. – SZCZERBIAK, A. /eds./ (2008a). *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 1: Case Studies and Country Surveys*. Oxford: Oxford University Press.
- 39) TAGGART, P. – SZCZERBIAK, A. /eds./ (2008b). *Opposing Europe? The Comparative Party Politics of Euroscepticism. Volume 2: Comparative and Theoretical Perspectives*. Oxford: Oxford University Press.

- 40) TAYLOR, S. (2012). Denmark 'plans to sign up to fiscal treaty'. European-Voice.com, 10. 1. 2012. Dostupné z www.europeanvoice.com/article/2012/january/denmark/73147.aspx [19.12. 2012].
- 41) TOPALOFF, L. K. (2010). Political Parties and Euroscepticism. New York: Palgrave Macmillan.
- 42) TOP 09(2012a). Schwarzenberg: Postoj premiéra Nečase poškozuje Českou republiku. TOP09, 31. 1. 2012. Dostupné z www.top09.cz/co-delame/napsali-o-nas/schwarzenberg-postoj-premiera-necase-poskozujes-ceskou-republiku-8811.html [10. 11. 2012].
- 43) TOP09 (2012b). Ženíšek: Silné a jasné české „možná“. TOP09, 3. 2. 2012. Dostupné z www.top09.cz/co-delame/medialni-vystupy/zenisek-silne-a-jasne-ceske-mozna-8854.html [10. 11. 2012].
- 44) VLÁDA ČR (2010). Programové prohlášení Vlády České republiky. Vláda ČR, 4. 8. 2010. Dostupné z www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf [9. 10. 2012].
- 45) VLÁDA ČR (2012). Proč se ČR nezavázala k ratifikaci smlouvy o fiskální unii. Vláda ČR, 3. 2. 2012. Dostupné z www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/proc-se-cr-nezavazala-k-ratifikaci-smlouvy-o-fiskalni-unii-92547/ [9. 10. 2012].
- 46) WSJ (2000). Denmark's 'No' Prolongs EU's Divide. Defeat of Big Pro-Euro Campaign Dispirits British, Swedish Proponents. The Wall Street Journal, 2. 10. 2000.
- 47) ZAHRADIL, J. et al. (2001). Manifest českého eurorealismu (dokument k ideové konferenci ODS). Dostupné z www.zahradil.eu/assets/files/publikace/manifest_eurorealismu.pdf [9. 10. 2012].

Summary:

Variations of €-scepticism: Czech vs. Danish Case

This contribution reflects the recent debate about a shift of the European integration towards the so-called fiscal union. "Fiscal pact", which was negotiated and signed by majority of European Union member states at the beginning of 2012 in order to stabilize the common currency, became the most controversial step of the EU in last years. The pact was not signed by the United Kingdom and the Czech Republic; the resting 25 countries joined the treaty. The authors aim to explore the reasons of different attitudes towards the fiscal pact of governments of two countries which are often considered as representatives of a eurosceptic current – the Czech Republic and Denmark. After an outline of sources and manifestations of party euroscepticism in selected cases, the text focuses on the debate about the attitudes of political elites towards the fiscal pact. The authors conclude that one of strong incentives for positive approach of the Danish government was its on-going presidency of the Council of the EU together with favourable conditions in inter-party relations. Contrary to this, the negative stance of the Czech government is nitrified by an effort of part of governmental parties to profile themselves as active euro-critical subjects on the right side of political spectrum. However, in both cases conflict within governmental blocks did not undermine coalitional loyalty and did not lead to overcoming of government vs. opposition line.

Keywords:

European Union, Euroskepticism, Czech Republic, Denmark, Fiscal Pact

